

reformálására szemelte ki, ahogyan annak idején szent Ferencet és szent Domonkost választotta dűledező egyházának megtámogatására. A Szentlélek korszaka közeledik. Megvalósítói a *pastor angelicus* és a császár lesznek. A császár előfutárul pedig Cola di Rienzo van kiszemelve. A misztikus profécia-magyarázó felfedi előtte azt is, hogy a *Sol*, akinek sorsáról a Cyrill-orákulum elején szó van, ő maga. Üldözik, elsötétül, de aztán dicsőségesen emelkedik magasba. Más jóslásokat is személyével hoz kapcsolatba és meggyőzi őt annak sorsszerű szükségességéről, hogy maga menjen Prágába a császárt isteni küldetésére figyelmeztetni. Fog ott találni — úgymond — egy Johannes testvér által írott könyvet, mely Cyrill jóslatait megerősíti. Valószínűleg Johannes Rupecissa franciskánus spirituális Cyrill-magyarázataira hívta fel ezzel figyelmét, melyek egy „*Rex Carolus*”-t jelölnek meg a Szentlélek országának előkészítője és megvalósítója gyanánt. Mindez persze szépen összevágott a tribun régi és új álmaival s ezért a meggyőzés nem volt nehéz. Itália és Európa megreformálása, újjászervezése egy antikizáló humanista Róma-eszmény jegyében, a pápa fennhatósága alatt, csődöt mondott. Hátha IV. Károly, akiről Cola di Rienzo tudja, hogy Olaszországba készül s hogy Firenzét már értesítette is jöttéről — a maieloi remetéknek, Bajor Lajos egykori párthíveinek jó politikai hírszolgálatuk van — segítségére lehet terveinek végrehajtásában, melyek számára VI. Kelemen támogatását nem tudta elnyerni! E naiv hittel — *puro animo* — a vezeklőből apostollá lett tribun útnak indult Prága felé.

XVI. Prágában.

Cola di Rienzo több spirituális testvér társaságában 1350 júliusában érkezett meg a cseh fővárosba. Egy firenzei patikusnál szállt meg. Ez kihallgatást járt ki részére a császárnál, akit az Itáliából jött ismeretlen vándor hírei most, mikor koronázási útjára készülődött, bizonyára módfelett érdekeltek. A volt tribun úgy mutatkozott be előtte, mint a híres Szent Ferenc követő-látnok, fra Angelo küldöttje. Előadta, hogy egyidejűleg Avignonba, a pápához is ment követség megbízójától. De mit várhat a világ megújulása VI. Keleméntől? A pápa valószínűleg meg fogja égettetni az üzenet vivőjét, de aztán a nép fel fog lázadni ellene s másfél év múlva olasz nemzeti-ségű pápát fognak választani, aki a pápaság székhelyét majd visszahelyezi Rómába, A Szentlélek eljövendő országát előkészíteni azonban nem annyira a pápa, mint inkább a császár van hívatva. Augustus óta ő a századik a sorban: őt várja az elhagyott Róma, hogy rendelkezék sorsa felett, mert házasságtörő a római világi kormány minden viselője, aki nem a császár nevében és az ő engedélyével nyerte hivatalát. A császárnak azonban előfutárra és segítségre van szüksége Rómában, akinek közreműködésével a Szentlélek országának megvalósulása már csak rövid idő kérdése. 1357-ben — hangoztatta az apostol — a szaracének is keresztény hitre fognak térni, s császár meg pápa a Rómába küldendő titokzatos segítővel karöltve a legnagyobb egyetértésben haladnak majd Isten útjain és uralkodnak a keresztény világon.

IV. Károly ámulva hallgatta a fantasztikus, de nagy meggyőző erővel, ragyogó szónoki készséggel előadott üzenetet. „*Nyelvezete elkábította a németeket, cseheket és szlovákokat s mindenkit csodálattal töltött el ékesszólása*” — mondja a *Vita*. A császár, látogatójának Rómáért való rajongásából rögtön kitalálta, ki a titokzatos ismeretlen. Nevén szólította és Cola di Rienzo nem is tagadta, hogy ő a pápa által halálra keresett volt rektor és tribun. Hiszen — mondta —, ahogyan a hegyen épült város nem tudja eltitkolni létezését, úgy ő sem leplezheti mindenki által messze ismert, fénylő múltját. Az antik császárok a hozzájuk menekülőknél különben is védelmet biztosítottak. Kéri, hogy az 1347 augusztus 1-i idézést ne rója fel hibájául. IV. Károly meg is ígéri, hogy miatta nem fogja büntetés élni.

De ha Cola di Rienzo és Angelo testvér abban reméltek, hogy IV. Károly, császári koronázásának folytonos halogatása miatt, Bajor Lajos útjára lép, ugyancsak tévedtek! A mi Nagy Lajosunk érzett valami vonzódást a spirituális fraticellik evangéliumi szelleme iránt és lelkes buzgalmukat a délvidéki eretnekek megtérítésének munkájában kitűnően fel tudta használni. Magyarországi működésükhöz a Jókai-kódexben olvasható Szent Ferenc-legenda (1370 táján), nápolyi testvéreik magyar tájékozódási érdeklődéséhez árpád-házi szent Margit legendájának olaszországi fattyúhajtásai, az úgynevezett Nápolyi Legenda és a „*Specchio delle anime semplici*” című tipikusan spirituális termék fűződnek. Nagy Lajos maga is egy készülő új kor megújulás után vágyó fiatal embertípusának képviselője, ugyanúgy mint Cola di Rienzo. Ezért fordulhatott a magyar király a római tribun és népe segítségéhez, hogy igazát a pápa ellenére is érvényre juttassa, s azt sem tartjuk lehetetlennek, hogy prágai és avignoni fogsága alatt pártfogója maradt. IV. Károly azonban már egészen más fából volt faragva. Nem hiába volt ifjúkorában Pierre Roger, a későbbi VI. Kelemen pápa, a nevelője. Dogmatikus és tekintélytisztelő. A pápa ellen pedig dehogy is merne, vagy akarna valamit cselekedni! Hogy, mint Bajor Lajos, az abruzzoi vallásos rajongókra támaszkodva csikarja ki Rómához való jogát, eszébe sem jut. Egyben nagyon vigyázatos. Alig hangzott el fra Angelonak a prágai politikai helyzetet teljesen félreismaró üzenete, a reálpolitikus máris védekezni igyekszik esetleges rosszindulatú beállítások ellen. Azon nyomban összehívott egy püspökökből és külföldi követekből álló tanácsot a prágai érsek vezetése mellett, és a különös jövevénnyel elismételtette az általa előadottakat. A következő napokban még háromszor fogadta Cola di Rienzot, hogy a császárságra vonatkozó esetleg használható gondolatait megismerje, de aztán elfogatta őt. Magát tisztos őrizetben tartotta, társait börtönbe záratta.

Két teljes éven keresztül maradt a volt tribun cseh fogságban: 1350 augusztásának végéig Prágában. „*az arany és ezüst megfíszolásának városában*”, aztán 1352 nyaráig Raudnitz várában, Leitmeritz mellett az Elba partján, hol Ernst von Pardubitz prágai érsek gondjaira volt bízva. A pápa ugyan azonnal folyamathoz helyezte az eljárást kiadatása érdekében, amint prágai tartózkodásáról tudo-

mást szerzett, de a császár annak teljesítését folytonosan halogatta, hogy általa nyomást gyakorolhasson VI. Kelemenre, ugyancsak váltig halogatott római megkoronáztatásának elérésére. Így húzódott az eretnekséggel vádolt s inquizícióval fenyegetett tribun csehországi fogsága oly hosszúra, holott a pápa kézrekerítésére minden lehetőt megtett most is mint régen, mikor Nagy Lajost és Cola di Rienzo volt párthíveit biztatta törbecsalására és elfogatására.

A volt tribun mindjárt fogsága kezdetén a császár felszólítására írásba is foglalta az általa szóval előadottakat s szeptemberig még két emlékiratszerű hosszú levelet intézett IV. Károlyhoz. Az elsőre a császár maga válaszolt. — Aztán Cola di Rienzo a prágai érsekhez 1350 augusztus 15-éről keltezett hosszú írásban öntötte ki minden keserűségét, mire tőle feleletet augusztus végén nyert. De már ismételt panaszai és sürgetései visszhang nélkül maradtak. Egyedüli igazi vigasztalója Johann von Neumarkt, Johannes Noviforensis kancellár, a „*poetarum alumnus*“, poéták tanítványa volt csak, ahogyan a fogoly tribun őt nevezi. Ő volt az első külföldiek egyike, akiket Petrarca csodálata az antikítás iránt magával ragadott. Stílusa ugyan még a középkori latin stílus „*cursus*“-át követi a ritmus egyenletes hullámverésével, az alliteráció csilingelésével és rím váratlan csengésével, a szövevényes költői képek halmozásával. De ő csodálja Cola di Rienzo latinságának előkelő élénkségét s elküldésük előtt hivatalból lemásolt leveleit könyvbe gyűjti össze, hogy kancelláriájának hivatalnokai belőlük tanulják meg a szép stílus művészetét. A kódex 1450 táján Zsigmond császár kancellárja, Schlick Gáspár Mattheus nevű fivérének a birtokában volt s ma a Vatikán kéziratárában őrzi annak emlékét, hogy a derengő humanizmus szelleme Prágában először Cola di Rienzo stílusművészetén keresztül vált ismeretessé. Nem lehetetlen, hogy — Johann Neumarkt budai kapcsolatain keresztül — lehellete eljutott a Nagy Lajos kancelláriájába is, mely egyidejűleg a nagy firenzei kancellártól, Coluccio Salutatiól és Velencéből is vett hasonló ihletéseket.

Mikor 1351 február 24-én az ünnepelt vátesz, Petrarca, korának politikai életében is irányító befolyást követelve magának, első levelét küldte IV. Károlynak, Neumarkt kancellár nem bízott önmagában, hogy méltóképp tud neki megfelelni, és a fogoly tribun tollát hívta segítségül. Mily nehezére eshetett Cola di Rienzonak a császár nevében azt válaszolni, hogy Itália hajója egészen elmerült a tengerben s nehezebb volna azt újból felszínre hozni, mintsem a babérkoszorús költő képzelni! Pályája kezdetén a városi jegyző freskóján Babilon, Karthágó, Trója és Jeruzsálem tenger fenekén nyugvó hajója felett ott úszott vitorla és kormány nélkül, de reménytelen Róma bárkája, s a tribun, egész politikai működése oda irányult, hogy azt kitataroztassa és a viharokkal dacolóvá tegye újra. Ezért jött Prágába is. Most mégis magának kell legbensőbb meggyőződésének ellenére a képet sötéten átfestenie, mégpedig annak a költőnek számára, aki hozzá hasonlóan meg volt győződve arról, hogy az Urbs hajója nem veszhet el.

Cola di Rienzo azonban maga is Noviforensis stílusához alkalmazkodik, hogy tetszését megnyerje. A kirchheimi apácákhoz írott

levele hasonlatait másolgatva, így közeledik hozzája: „*A költői beszéd harmatcseppei, melyek a parnaásszus forrásából szüremlenek kebledbe, művészi organumodon keresztül gazdagon buzognak elő termékeny szellemedből és hol sebesen futnak tova, hol szeliden és nyugodtan kanyarognak, hol édes illatukkal a hallgatót elbódítják, hol — ha zuhogó hangáradattal buzognak elő ékesen szóló ajkaid közül — a figyelem mohóságától elaléltat új életre ébresztik!*“ Neumarkt pedig siet válaszolni: „*Szónoki tudományod virágai, melyek az erdei nimfák völgyében termékeny csírákból születnek, hogy büszke fürtjeidet díszítsék, színpompájukkal vonzzák a szemet és balzsamos illatukkal elbűvölik a szaglást, de bármennyire gyönyörködjék is a szem a virág bársonyos fényén és gyönyörűségén, inkább elbájolja a szaglást az ibolyaillat, mit összehord a szelíd szellő...*“ S egy másik levelében a szegény fogoly kérve kéri a poéták tanítványát, hogy vigasztalja őt írásainak drágagyöngyével és kiváló szellemével, mely oly nagy, hogy Jupiter felét is kitöltené. Mikor aztán eljön a tavasz anélkül, hogy a kancellár válaszolt volna az „álmodozó tribunnak“ — ahogy az magát szelíd öngúnnyal nevezi — Cola di Rienzo újra kéri „*a királyi ház otthonos fülemilét*“, hogy méltassa őt is dalára a császári parkon kívül. Jaj, miért is volt olyan paraszti, meggondolatlan és vészt huhogó a császárhoz intézett szava! „*Bagolyszerű, gazdák fülét sértő, nem udvari énekének nem udvari kalitka lett a bére.*“ Neumarkt megszanja. Válaszában biztosítja őt, hogy dala mindég kedves neki... a tudatlanság felhőjétől megtévesztve, sohasem fog letérni az igazság útjáról, s az antik stílus művészi nyelvét nem fogja elfelejteni soha...

E levelekben egy új poeta-Cola di Rienzo alakja jelenik meg szemeink előtt, s majd meglátjuk, hogy e szellemi adományát is kellő pillanatban tudni fogja majd kamatoztatni.

A kancellár tartózkodó barátsága s az általa inkább csak megsejtett új latin műveltségi beállítottságban való közösség érzése voltak Cola di Rienzo egyedüli vigasza hosszú, pyúló fogságának magányában. Egy eléggé kényelmes „*Stube*“ falai közé volt bezárva, miben a Cyrill-orákulum egyik helyének beteljesülését vélte felfedezhetni. A Sol-ról is meg volt írva, hogy csak fogság és megaláztatás elszenvedése után fog felemelkedni. Saját helyzete és testi jóléte sokat foglalkoztatja. Sör helyett bort kér és, a hideg közeledtével, a fűtés megkezdéséért folyamodik. Szabad levegő után vágyik, mert ideges szédülések kínozzák, melyek avignoni követsége óta mindég újra, meg újra visszatértek. Volt útítársainak a magáénál sokkal sanyarúbb helyzete is. Ismétetlen gondjainak tárgyát képezi, leveleinek továbbításáért pedig nem egyszer könyörög.

Kezdetben nem vesztí el bizalmát, bár hamarosan meg kell győződnie, hogy a vezeklés harminchárom hónapja leteltével, szeptember 15-ére aligha fog kiszabadulhatni. De máris újra Krisztus életével veti össze a magáét: fogsága olyan lesz — írja —, mint a Megváltó három napos sírban nyugvása, és Rómába való visszatérése Jézus feltámadásához lesz hasonlatos. Ír római párt-

híveinek, a Szent Elek kolostor apátjának és Malabranca kancellárnak: Nyugtassák meg a tusciai kereskedőket, hogy nem mint ghibellin pártember jött Prágába... Elfogatását ne értsék félre, mert hamarosan kiszabadul, visszatér Rómába és a szenátorok hatalmaskodását megforolja... Az ő helyzete egyáltalán nem kétségbeesett, hanem ellenkezőleg a lehető legreményteljesebb... Ne aggódjanak tehát, ha szeptember 14-én túl is késnek...

Erős missziótudat nyilvánul meg a császárhoz és érsekhez írott levelekben is. A szellemi fensőbbiség érzése hatja át őket. Bennük és a rájuk érkezett válaszokban két ellenséges világnézet ütközik meg egymással. Születésének vélt titkát IV. Károly előtt csak második levelében fedi fel, s azt akarja vele elhitetni, hogy tribunátusa alatt azért mutatkozott ellenfelének, hogy valóságos származását eltitkolja. Elmondja életét, válaszolja a törekvéseket, melyek politikai szereplését fűtötték. 1347 december 15-i visszavonulásáig, mellyel úgymond, csak felfüggesztette kedvezőbb idő-kig a tribunátus gyakorlását. Jogásként gondolkodik most is, mint akkor, mikor római polgárjogot adományozott Itália minden lakójának. Kéri most a császárt, segítse a feltámadáshoz, mert Isten azt rendelte, hogy úgy előzze meg őt Rómában, ahogy Keresztelő Szent János járt Krisztus előtt a megváltás munkájában. Constantinus kádjában nyerte Isten akarataból a lovagfürdőt, mivel erőt nyert az előfutár missziójához. Ahogyan az assisi povello a pápától nyerte rendje reguláit, úgy ő a császár kezéből akarja fogadni az impérium lelki megújulásának szabályait. Ne foglaljon el tehát a császár a világ megreformálására vonatkozó jóslatokkal szemben ellenséges álláspontot, mert azok csak azt akarják megadni Caesarnak, ami Caesaré a pápa világhatalmi törekvéseinek ellenére. De mindenekelőtt gyorsan határozzon, mert ha az ő segítségével gyorsan urrá lesz Róma fölött, a jubileumi év gazdag bevételeit világmegváltó terveinek hasznára fordíthatja.

A kapzsi hírében álló IV. Károlyról azonban az utóbbi érv épp úgy lepattant, mint az a titokzatosan beállított nagybácsi-unokaöcs viszony elfogadása, melyet Cola di Rienzo bizonyítékokkal igyekezett valószerűsíteni. Azzal válaszolt, mivel a nemes voltokra gőgös embereknek Dante vágott vissza a Convivio-ban: Valamennyien Ádám és Éva leszármazottjai vagyunk! Cola di Rienzo evangéliumi szellemtől áthatott *reformációjával* és *renovációjával* szemben ő az egyház tekintélyét és a dogmák erejét szegezi szembe. Milyen csalékonyak és fantasztikusak, veti ellen, a proféciák, melyekre Cola di Rienzo építeni akar! Isten akarata kikutathatatlan, s ő nem hisz a jövődő predesztináltságában. Szerinte a spirituálisok a gőg és hiúság oszlopaira építik állítólagos bölcseségüket. Pápa-ellenes magatartásuk, a Szentlélek országáról vallott tanításuk ellenkezik az egyház és az evangélium szellemével, magukban pedig hiányzik a keresztényi alázat szentferenci erénye.

E világnézeti ellentét alapjait a rajongó apostol még jobban kimélyíti augusztus végén a császárhoz intézett válaszában.

A prófétálás — írja itt — nem áll ellentétben az evangéliummal. Maga Krisztus is ószövetségi jóvendöléseket jött beteljesíteni. A jóslás isteni adománya azóta sem merült ki, de csak Szent Ferenchez hasonló együgyű, jámbor emberek által nyilatkozik meg. Ezek pedig — mint az ő Monte Maiello-i remetéi, akiket erőlyesen védelmébe vesz — szükségesnek látják a romlott klérus megsemmisítését, hogy a lélek és szellem újraéledjen. A jóvendölés nem jelent még predestinációt, „*necessitas*“-t, s ennek megítélésében részére nem Szent Ágoston vagy Szent Gergely, hanem Boetius, Symnachus, Titus Livius és Seneca az irányadók. Az újkor persze csak asztrológiai és matematikai jóslásokban hisz. De Cyrill proféciaja részben már be is következett. Nem igaz-e, hogy az egyház megromlott és Ninivehez lett hasonló? A klérus V. Celesztin lemondása óta nem világiasodott-e el? Az avignoni kúria laza erkölceit s a nepos-paparellik gőgös uralmát maga tapasztalta, mikor 1343-ban hosszabb időt töltött Avignonban. A hibáztatott jóslatokat ott látta a bíborosok könyvespolcán, annak ellenére, hogy a pápa elítéli őket és üldözi spirituális terjesztőit. A Szentlélek országán nem egy külön Isten uralmát érti, hanem csak azt, hogy a jövőben szelleme át fogja hatni a világot és egy akol, egy pásztor lesz, mert a Szentlélek „*nem kivételesen, hanem állandóan ihlet és bennünk lakozik, míg vele akarunk maradni alázattal.*” Ő szellemi megújulásunk és megvilágosodásunk ihletője. A profeciáknak pedig nincsen kényszerítő jellegük. A Merlin-, Metod-, Cyrill-jóslatok csak figyelmeztetik a császárt, hogy egy rokon segítségével fog győzni ellenségein és a pápán, akitől megkoronáztatását ugyan el nem fogja nyerhetni. A római nemes-ség segítségére se számítson, a felsőolaszországi tirannusokkal való tárgyalással pedig csak fölöslegesen megalázná magát. Isten úgy küldte őt hozzá, mint az angyalt Tóbiáshoz. Küldje hát őt maga előtt Rómába, s ő fiát hajlandó kezesül hagyni ama ígérete teljesítésére, hogy 1351 pünkösdjére kezére adja Rómával az egész egyesült Itáliát. Ő a juhászkutya, melynek hangját a nyáj jobban ismeri a pásztorénál. Ha szándéka nem sikerülne, kötelezi magát, hogy visszatér fogságába; ha ellenben eredménnyel jár, örömmel fogja megülni Róma törvényes és ünnepélyes nászát császárával, aztán visszavonul és Jeruzsálembe zárándokol.

Az avignoni pápasággal szemben elfoglalt e spirituális állásfoglalását a prágai érsek előtt még világosabban kifejti. Előljáróban biztosítja őt arról, hogy bírálata nem érinti az egyház tanítását, mert hiszen a pápa is tévedhet. Ő veszélyeztetni a kereszténység nyáját, Róma helyett Avignonban tartózkodik és inkább a kalmár, mintsem a jó pásztor lelkiületével bír. Kedvez az olasz tirannusoknak és ezzel Róma elpusztításán dolgozik, hogy ne kelljen visszatérnie Krisztus által rendelt székhelyére. Ezért szítja a guelf-ghibelin háborúságot is. Krisztus nyáját pénzen árulja és rektorai jó tanítványoknak bizonyulnak. Lám, a kúria pénzsóvársága okozta Endre magyar királyfi szomorú pusztulását is: „koronázását addig-addig halogatták, míg az ártatlan mártírt hallatlan gonosz halálba kínozták”. A pápa Németország-

ban is ellentéteket szít. Cola di Rienzo büszkén említi, hogy tribunátusa alatt ő békét és egyetértést tudott teremteni Rómában s hogy a Szentlélek segítségével ott a papság életét is megjavította. De ez nem volt a pápa inyére! Hiába gondoskodott a templomokról és kolostorokról, hiába védte meg a zárándokok biztonságát, hiába emelte magasra az erkölcsi élet tisztaságát! Ezért őt eretnekséggel vádolják, pedig épp azért igazhitű, mert az egyház kinövéseit bírálja és reformjukat sürgeti. Nem fog addig nyugodni, míg a pápa a világi hatalom kardját forgatja, mert vele csak magának és a kereszténységnek árt. A kúriában alattomos-ság és kétszínűség uralkodik, a keresztes hadjárattól azonban mindenki fázik! Isten maga akarja a reformot. Ő — akit most bűntet, de akit nem ítelt örökös száműzésre — erősebben fog fel-emelkedni elestéből, mint régen. Ha a császár, segítségével viszszaadítja Rómát, a pápa is kénytelen lesz megtérni székhelyére, mit a nép az alsó papsággal egyetemben már oly régóta követel.

A volt tribun leveleinek önérzetes hangja valóban tiszteletet parancsol. A császárt — mit akkoriban csak Petrarca alkalmazott szórványosan — tegezve szólítja meg, a klasszikus írók példája mellett az ima Istenhez fordulására is hivatkozva; az érsek kenetteljes megrovásaira pedig azzal válaszol, hogy ő neki ugyan nem bírāja s hogy nem keresztényi dolog váltig felhánytorgatni valakinek olyan hibákat, melyek miatt már megbűnhődött. A Liviusból idézett mondás: „*fortiter agere et fortiter pati Romanum est*” nála nem üres szó, hanem a szellem fensőbbiségéből fakadó büszke magatartás. „*Acri sermone*” ki meri mondani, hogy pápa és császár csak a hatalmasoknak szoktak segítséget nyújtani, nem az elesetteknek, s minden kritikát azonnal istemkáromlásnak kiáltanak ki. Az ő célja; „*populum reformare ac etiam liberare*”, s megölhetik őt, jön majd helyébe más, aki folytatja munkáját.

De Cola di Rienzoban már 1350 szeptemberétől kezdve lassanként lelohadt a Maiello-hegyi remetéktől magávalhozott profétikus hév, s realisabb szemmel kezdi vizsgálni sorsát. A „*Nicolaus tribunus*” aláírás „*Nicolaus servulus*”-ba változik át. Kezd nem vitázni, nem lázadozni. Neki már mindenütt jó, mert mindenütt Isten van vele. Halálsejtelmek gyötrik, végrendelkezik. Szeptember 28.-án beszámol Angelo-testvérnek küldetésének sikeretelenségéről. Fájt neki az a hír, hogy felesége, „*luna domestica*”-ja hűtlenné lett hozzá, és fiának sorsa miatt aggódik. Búcsúzik fiától; megbízást ad, hogy könyveit — *libros vero omnes meos* — és fegyvereit értékesítse; inti őt a *humilitas*-ra s arra, hogy vesse meg „*a világ hiábavaló és esendő dicsőségét*”, atyját pedig felejtse el, nevét és családját tartsa rejtve. A végrendelet végrehajtójául s fia lelki atyjául Angelo testvért rendeli: „*Benedictus Benedicti benedictionem eternam!*”

A magábaroszkodás e rövid lelki válsága után Cola di Rienzo hamarosan meggyőződött arról, hogy még a pápának való kiszolgáltatás is jobb, mint a reménytelen prágai fogság. Avignonban

vannak legalább régi barátai — Guido de Boulogne kardinális, Petrarca, Francesco Orsini pápai jegyző —, akiknek számíthat segítségükre, még Giovanni Colonna bíboros elkeseredett rosszakarátával szemben is. A legbefolyásosabbnak közülük, Guido de Boulogne bíbornoknak ír is, s a császár és érsek tilkos jóakaratára, rokonszenvére jellemző, hogy Cola di Rienzo ez új tájékozódását, mely a spirituális gondolkörtről való eltávolodását tétélezte fel, elősegítették. Nemcsak hogy továbbbítást nyert a volt tribun levele az avignoni kardinálishoz, hanem a császár és érsek mindvégig eltitkolták a pápa előtt lázadó írásait is, melyek az inkuizíciós eljárás sorsát előre is eldöntötték és őt magát heretikusnak bélyegezték volna.

Guido de Boulogne épp ez idő tájt lett a Róma új kormányberendezésének kidolgozására felállított pápai bizottság elnöke. Így feltűnés nélkül fordulhatott hozzá és önthette ki előtte lelkét. Megírja neki, hogy alázatosan megnyugodott Isten akaratában, bűnbánatot tartott s ezért kegyelmet remél. Rómát ő emelte ki megalázottságából, de ez roppant feladat volt, nem csoda, ha elbukott. Inkább sajnálatot, mint gáncsot vár érte. A pápai kúriának azonban nem szabadott volna miatta a római népet büntetnie, hanem helyébe nálánál különb utódot kellett volna találnia. De Róma újból a nemesség zsákmányává lett. Most ráadásul még herezissel is vádolják őt s a pápa engesztelhetetlen, pedig még az agg Stefano Colonna is megbocsátott neki. Őt nem az egyház elleni gyűlölet, hanem a nép iránt való szeretet vezette, mert Platon, Ptolemeus és az egyházatyák olvasása erre tanította meg őt. De ha kiszabadul, nem foglalkozik többé politikával, hanem már most felvételt kér a jeruzsálemi lovagrendbe. Könyörög a bíborosnak, járjon közben a pápánál, hogy ügye kerüljön mielőbb nyilvános tárgyalásra, mint ezt a római nép és az egyház tekintélye egyaránt megköveteli.

Guido de Boulegneről tudja, hogy költőember, ismeri „*Vita et passio Christi*” című latin költeményét. Az a gondolata támad tehát, hogy a Noviforensishoz intézett levelekben megnyilvánuló költői tehetségét értékesíti. Egy vallásos tárgyú költemény írásába kezd, nem lehet tudni olasz, vagy latin nyelven-e, azzal a céllal, hogy általa igazhitíségének és vallásos buzgalmának adja bizonyítékát költő-bíboros jóakarója előtt.

Kiadatásának ügye azonban hamarabb dülőre jutott, mintsem várta volna. E tény háttérében politikai okok húzódtak meg. A pápa ugyanis Giovanni Visconti milanoi tirannussal oly meg egyezésre készült, melynek éle IV. Károly ellen fordult, aki belátta, hogy VI. Kelemtől római megkoronázását hiába várja. A pápa most már erélyes lépéssel fordult szembe Prágának a volt tribun ügyében folytatott halogató taktikájával is. 1352 március 24-én Német- és Csehország püspökeinek meghagyta, hogy a Cola di Rienzo ellen herezis miatt hozott kitagadó végzéseket valamennyi templomukban hirdessék ki, s ennek megtörténtéről terjesszenek jegyzőkönyvet eléje. Egy hónappal később két udvari embere társaságában Giovanni da Spoleto volt trentoi

püspököt küldte Prágába azzal, hogy a vádlottat kísérje Avignonba. IV. Károly nem mert ellenkezni, Cola di Rienzo is vágyódott helyzetének tisztázására. Így a pápa megbízottai júniusban foglyukkal útnak indultak Avignon felé.

XVII. Avignonban.

A *Vita* írója, közvetett úton bizonyára a volt tribun saját elbeszéléséből merítve, Cola di Rienzo útját Avignonba valóságos diadalmenetként írja le: „*Útjában mindenütt felkelt a nép és nagy csoportokban kiáltozva sietett feléje. Tartóztatták és ajánlkoztak, hogy megmentik a pápa karmai közül. Ő azonban valamennyiüknek így felelt: „Önként megyek, senki által sem kényszerítve!” Megköszönte jószágukat és így haladt tovább városról-városra. Egész útján ünnepelték. Alig hogy meglátták, csodálattal követték.*“ Valószínűleg Bajor Lajos délnémetországi hívei tüntettek mellette.

Avignonba érkezését Petrarca írja le Simonideséhez, Francesco Nelli firenzei priorhoz intézett levelében. Maga akkoriban Vaucluseben tartózkodott; a fogoly hiába kérdezősködött utána azonnal megjöttekor. Így a költő csak mások elbeszélése alapján sajnálkozik azon, hogy azt, aki oly nagy dicsőséggel uralkodott egykor a Kapitóliumon, a legnyomorultabb állapotban látják viszont. A végső megaláztatásból már csak az hiányzott, hogy megbilincselve hozzák.

A pápa egyébként bizonyos kímélettel bánt vele. Saját palotájának tornyában, az úgynevezett *Tour de Trouillas*ban helyezte el, könyvtárából könyveket — Livius, egy bibliát — bocsátott rendelkezésére, konyhájáról adatott neki étkezést. De a toronyszoba boltozatáról lelógó súlyos lánc volt lábára erősítve, hogy szökését megakadályozza. Az ellene indított inkuizíciós eljárásról, mely egy Bertrand de Deux, Guido de Boulogne és Elias Talleyrand bíborosokból álló bizottság gondjaira volt bízva, semmi nyomunk sem maradt. Petrarcának a római néphez névtelenül intézett levele is csak a vádpontokra vonatkozólag árul el egyetmást. Bűne az, hogy a római népet nyilatkoztatta ki minden jog forrásának s a császárságot isteni eredetűnek mondta. Követelte, hogy a római császárság székhelye Rómában legyen, s Petrarca hozzáteszi: „*si imperium Romanum Rome non est, ubi, quero, est?*“

Inkuizíciós perről lévén szó, Cola di Rienzonak nem lehetett védőügyvédje. Avignoni barátai meg voltak félemlítve, maga Petrarca sem mert nyílt sisakkal pártjára kelni: ezért is maradt Vaucluseben. De véleménye szerint a római népnek lenne kötelessége, hogy volt tribunja mellett kiálljon és polgárát, akiben héthónapos tribunátusa alatt nemcsak Róma, hanem egész Itália remélt, méltatlan börtönéből kiszabadítsa. Az ő tettei nem büntetést, de dicséretet érdemelnek: „*non supplicio, sed premio dignus est.*“ Követeljék hát a rómaiak, így kiált fel a hangulatainak hatása alatt gyakran színt változtató intuitív költő, az ítélkezés jo-